

Валентина КОВАЛЬЧУК

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, Україна
ORCID: 0000-0002-1231-8708
e-mail: va_kovalchuk@ukr.net

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЯМИ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність розвитку психологічної стійкості як важливої характеристики особистості вчителя в умовах сучасних викликів. Розглянуто психологічну стійкість з позицій інтегрованого та міждисциплінарного підходу. Визначено її як багатовимірну індивідуально-психологічну характеристику, що зумовлює здатність особистості зберігати психічну рівновагу, функціональність і цілісність у складних життєвих обставинах, швидко адаптуватися до стресу, кризи або травматичних подій, а також відновлюватися після деструктивних впливів на основі отриманого досвіду. Обґрунтовано розробку освітнього проекту, метою якого є виокремлення захисних факторів для підтримки психологічної стійкості майбутніх учителів та вибір оптимальних освітніх дій для її розвитку. Виділено можливі виклики, які впливають на причини виникнення та посилення негативних наслідків у розвитку психологічної стійкості майбутніх учителів. Окреслено необхідні ресурси (індивідуальні, командні, організаційно-методичні, інституційні) для розвитку психологічної стійкості у майбутніх учителів в освітньому та виховному середовищі закладу вищої освіти. Запропоновано відповідні технології педагогічного партнерства для реалізації проекту, які сприятимуть розвитку підтримувальної комунікації, взаємодопомоги та довіри в студентській і викладацькій спільноті. Зазначено очікувані результати впровадження проекту, що характеризуються змінами в короткостроковій та довгостроковій перспективах. Визначено кількісні та якісні індикатори успішності проекту. Наукова новизна розвідки полягає у інноваційності запропонованого проекту, що передбачає обов'язкову інтеграцію підходу партнерської співпраці в освітній та виховний процес; використання технологій спільного проектування та вибору; створення студентських груп взаємопідтримки як сталого елементу освітнього середовища; акцентуванні не лише на індивідуальній допомозі, а й на розвитку соціального ресурсу психологічної стійкості майбутніх учителів. Окреслено перспективи впровадження такого виду проектів у практику професійної

підготовки майбутніх учителів з метою розвитку психологічної стійкості учасників освітнього процесу закладу вищої освіти.

Ключові слова: психологічна стійкість, особистість, майбутні вчителі, педагогіка партнерства, технології взаємодії, співпраця.

Постановка проблеми. У межах комплексної професійної підготовки майбутніх учителів значне місце займає формування компетентності реалізовувати трудову діяльність на засадах педагогіки партнерства. Адже професійна діяльність педагога є особливо відповідальною: вчитель створює і підтримує доброзичливе, комфортне, мотивуюче до навчання середовище; сприятливий мікроклімат у комунікації з учасниками освітнього процесу, налагоджує партнерські міжособистісні взаємозв'язки з батьками учнів, колегами, керівництвом закладу. І, що важливо, не тільки створює, а й формує відповідні вміння і навички в учнів. Сучасні виклики, зокрема діджиталізація освітнього процесу, інтенсифікація професійної діяльності, пов'язана з реформуванням середньої освіти, змішаний формат навчання, дотримання правил безпеки в умовах воєнного стану тощо. Це вимагає від учителя високого рівня психологічної витривалості, стійкості. Логічно, що її формування важливо здійснювати в умовах професійної підготовки майбутніх учителів. Сучасні роботодавці все частіше визначають *soft skills* (м'які навички) та партнерську співпрацю як ключові професійні компетентності сучасного вчителя.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Вивчення науковцями психологічної стійкості особистості бере початок з середини ХХ століття. Умовно можна виділити такі етапи досліджень цієї проблематики:

1960-ті – 1970-ті роки – дослідження починалися з фокусу на вивченні «дітей із ризиком», тих, хто зростав у несприятливих умовах (бідність, хвороби батьків, соціальна ізоляція), але при цьому розвивався здоровою особистістю Е. Вернер (Werner), Н. Гармезі (Garmezy).

1980-ті – 1990-ті роки – вивчення проблеми психологічної стійкості, життєстійкості зосередилися на механізмах цієї соціально-психологічної характеристики особистості. Дослідники намагалися зрозуміти не лише хто є стійким, а чому і як це працює в різних невизначених умовах С. Кобаса (Kobasa), М. Руттер (Rutter), А. Мاستен (Masten) С. Медді (Maddi).

2000-ті – до сьогоднішньої концепції психологічної стійкості спрямовувалася на вивчення проблеми через призму позитивної психології, науковці розглядали не лише уникнення патології, а й розвиток потенціалу особистості у різних сферах трудової діяльності, методологію вимірювання В. Фредріксон (Fredrickson) Д. Флетчер та М. Саркар (Fletcher & Sarkar). Значний інтерес проявляють науковці до вивчення прояву індивідуальної й командної психологічної стійкості як резильєнтності, що трактується як здатність особистості адаптуватися до змін, зберігати ефективність і відновлюватися після стресу та криз Е. Гершбергер та М. Гершбергер (Gerschberger & Gerschberger).

В останні десятиліття ця проблема активно досліджується й українськими науковцями О. Кокун, О. Романчук, А. Терещенко, О. Чиханцова та ін. З'являється значна кількість фахових наукових досліджень, у яких висвітлено проблеми формування й розвитку особистісних психоемоційних ресурсів практикуючих та майбутніх педагогів, їхньої психологічної стійкості в умовах воєнного стану. Підтвердженням актуальності проблеми психологічної стійкості також є створення державних програм, наприклад, Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?»; реалізація національних та міжнародних проєктів, наприклад, «Вплив травми, її прояви у поведінці та навчанні: що потрібно знати вчителю».

У роботах дослідників Т. Савченко, Т. Цюман, О. Нагули, З. Адамської, О. Ковальської та інших зосереджено увагу на необхідності впровадження як профілактичних заходів щодо підвищення рівня психологічної стійкості педагогів, так і організації обов'язкової цілеспрямованої системи підтримки підготовки майбутніх фахівців. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що аспект формування і розвитку психологічної стійкості в умовах професійної підготовки майбутніх учителів недостатньо вивчений і потребує більш глибокого дослідження.

Мета статті полягає у розкритті механізмів психологічної стійкості особистості та висвітленні ефективних шляхів розвитку її у майбутніх учителів в освітньому середовищі закладу професійної освіти на прикладі розробки освітнього проєкту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковому просторі вивчення проблеми психологічної стійкості існує розмаїття трактувань цього феномену та визначення провідного компонента. Узагальнено психологічну стійкість розглядають як здатність особистості зберігати психічне здоров'я та функціональність під впливом стресу. І такі поняття як «стресостійкість», «життєстійкість», «резильєнтність», «адаптивність до змін» необхідно розглядати як інтегровану систему взаємопов'язаних якостей, які відображають ефективність функціонування особистості в умовах невизначеності та викликів. Стресостійкість – це готовність та здатність особистості протидіяти стресовим ситуаціям, самостійно вирішувати складні життєві проблеми, опираючись на знання, навички та власний досвід (Мерфі, 1962). Резильєнтність (resiliency) визначають як розумову, фізичну, емоційну та поведінкову здатність людини адаптуватися, відновлюватися та процвітати в ситуаціях ризику, викликів, небезпеки, складності та негараздів, а також вчитися та рости після невдач (Кокун, 2022) Ми розділяємо позицію О. Чиханцової щодо використання інтегрованого та міждисциплінарного підходу до вивчення психологічної стійкості як найбільш перспективних, в межах яких поєднуються біопсихосоціальні чинники та враховуються динаміка розвитку особистості (Чиханцова, 2025, с. 39). З цих позицій психологічну стійкість варто розглядати як багатовимірну індивідуально-психологічну характеристику, що визначає здатність особистості зберігати психічну рівновагу, функціональність і цілісність у складних життєвих обставинах, швидко адаптуватися до стресу, кризи або травматичних подій, а

також відновлюватися після деструктивних впливів на основі отриманого досвіду.

У нашому дослідженні ми визначали характер психологічної стійкості особистості через призму професійної педагогічної діяльності.

За словами І. Беха (Бех, 2003, с. 5) основним механізмом забезпечення психологічної стійкості педагога є особистісна синтезуюча рефлексія, яка видозмінює всю шкалу цінностей особистості та створює систему нових життєвих орієнтирів у критичній для неї ситуації. Рефлексія, сприяючи свідомому вибору оптимального варіанту поведінки в ситуації психологічного бар'єру, стимулює осмислення й усвідомлення проблемної ситуації, визначає особистісний смисл тієї чи іншої події. З метою формування та розвитку психологічної стійкості майбутніх учителів у закладах професійної підготовки створюються відповідні умови та можливості освітнього та виховного процесу.

Позаяк метою пропонованої розвідки розробка освітнього проекту, який передбачає обґрунтування та виокремлення ефективних шляхів розвитку психологічної стійкості майбутніх учителів із використанням технологій педагогіки партнерства, схарактеризуємо його детальніше. Зазначений проект став результатом міжнародного стажування, організованого Університетом Манітоби (Канада) та Ягеллонським університет (Польща) у межах угоди ГО «Соборність» (Україна) з 21.02 по 05.04.2026 року.

Логіка процесу розробки проекту містить таку послідовність етапів: вибір ключових захисних факторів та ресурсів, які мають ключове значення для підтримки психологічної стійкості та довгострокового відновлення, опис ключової проблеми та виклики, що впливають на виникнення або посилення цієї проблеми в освітньому середовищі; розробку основних заходів та освітніх дій, які спрямовані на розв'язання окресленої проблеми; визначенні очікуваних результатів в короткостроковій та довгостроковій перспективі; обґрунтуванні критеріїв оцінювання очікуваних результатів та індикаторів успішності проекту.

Основна ідея розробки проекту полягає в організації освітнього процесу на основі принципу педагогіки партнерства, який сприятиме розвитку підтримувальної комунікації, взаємодопомоги та довіри в студентській і викладацькій спільноті. Це дозволить зміцнити соціальні зв'язки та підвищити рівень психологічної стійкості студентів у довгостроковій перспективі.

Основними ключовими захисними факторами, які мають вагоме значення для підтримки та розвитку психологічної стійкості є довіра, підтримка, різнорівнева комунікація. У нашому дослідженні для реалізації проекту основними освітніми діями, які підтримають і підсилуватимуть ці захисні фактори ми визначили такі: безпечне, комфортне, інклюзивне та толерантне середовище; ефективна комунікація (можливість вільно висловлюватись), упровадження культури педагогічного партнерства.

Варто відзначити, що в останні роки в абітурієнтів, які обирають педагогічні спеціальності спостерігається низький рівень сформованості навичок партнерського спілкування, що суттєво впливає на формування професійної компетентності педагогічного партнерства та рівень

професіоналізму. Вважаємо, що це пов'язано з особливостями життя в останнє десятиліття – дистанційна форма навчання під час карантину (COVID-19) та умови воєнного стану обмежували розвиток навичок партнерської співпраці. Це призвело до низького розвитку комунікативної, емоційної компетентності та м'яких (soft skills) навичок (Бобро, 2021).

Можна виділити окремі типи викликів, що впливають на посилення цієї проблеми в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Серед них такі: емоційні, організаційні, комунікаційні та технологічні.

Серед емоційних викликів провідними є страх осуду й негативної оцінки, тривожність щодо можливих помилок, невпевненість у власних силах, відчуття вразливості та небезпеки самовираження. Водночас поширеними є комунікаційна та емоційна дистанції у студентському середовищі, відсутність навичок прояву підтримки та прийняття, що посилює недовіру у взаємодії, зниження емпатії та чутливості до інших, унаслідок чого погіршується якість комунікації. Сукупність цих емоційних станів блокує відкритість, ініціативність і готовність до співпраці, що безпосередньо перешкоджає формуванню психологічно безпечного освітнього середовища. До організаційних викликів можна віднести орієнтацію освітнього процесу переважно на контроль і оцінювання результатів, а не на підтримку й розвиток особистості, відсутність інституційно закріплених практик безпечної комунікації та психологічної підтримки, а також обмежений досвід групової роботи та недостатню інтеграцію принципів партнерської взаємодії в освітній процес. Додатково ситуацію ускладнюють перевантаженість учасників освітнього процесу, дефіцит часу на якісну комунікацію та обмеженість контактної різномірневої взаємодії. До комунікаційних викликів належить домінування односторонньої, ієрархічної взаємодії, за якої викладач є радше як контролером навчального процесу, а не партнером; переважання критичного, оцінювального зворотного зв'язку над підтримувальним; відсутність культури відкритого діалогу та безпечного висловлення думок; недостатній рівень розвитку навичок емпатійного слухання, ненасильницького спілкування та досвіду співпраці; а також зниження якості комунікації в умовах емоційного виснаження й стресу.

Технологічні виклики пов'язані з домінування дистанційних і змішаних форматів навчання, які обмежують живу комунікацію та знижують емоційний контакт між учасниками освітнього процесу; формалізацію взаємодії через цифрові платформи, де спілкування часто зводиться до передачі завдань і оцінок без якісного зворотного зв'язку; інформаційне перевантаження та постійну цифрову присутність, що спричиняють втому й зниження емпатії; а також недостатній рівень культури партнерської співпраці у цифровому середовищі.

Для підтримки та розвитку психологічної стійкості майбутніх учителів на основі виділених захисних факторів можна виділити різні ресурси. Дослідники цієї проблеми однак не вважали важливою й обов'язковою виділення ресурсів особистості для розвитку психологічної стійкості (Жигайло, Шолубка, 2022).І,

що важливо, розробляються відповідні практики підтримки стресостійкості і ресурсності педагогів (Марковська, 2021).

Індивідуальні, які можуть підтримати розвиток захисних факторів (зокрема довіри, підтримки та комунікації) і передбачають передусім розвинені комунікативні навички, такі як здатність до відкритого й асертивного висловлення думок, активного й емпатійного слухання, надання та прийняття конструктивного зворотного зв'язку, вміння працювати у команді. Важливим ресурсом є самопізнання та саморозвиток умінь усвідомлювати власні емоції, регулювати їх і розуміти переживання інших, умінь співпрацювати з іншими. Окрему роль відіграє мотивація до співпраці та розвиток довірливих відносин, а також готовність до партнерської взаємодії, що формує відчуття приналежності та підтримки. Сукупність цих ресурсів створює основу для розвитку психологічно безпечного середовища та зміцнення індивідуальної стійкості учасників освітнього процесу.

Командні ресурси передбачають використання в умовах освітнього середовища різноманітні командні форми навчання (проекти, кейс-методи, тренінги, рольові ігри тощо). Важливим ресурсом є студентське самоврядування й актив груп, що сприяє розвитку горизонтальних зв'язків, взаємодопомоги та культури довіри серед студентів.

Значущими є організаційно-методичні ресурси: тренінги з розвитку комунікативних навичок, емоційного інтелекту, ненасильницького спілкування, а також упровадження практик партнерської співпраці студентів (як фізичні, так і онлайн), зокрема проектної діяльності, безпечного обговорення, рефлексії та обміну досвідом. Крім того, важливу роль відіграють ціннісні та культурні ресурси командної роботи – спільні норми взаємоповаги, відкритості, прийняття помилок як частини навчання.

Одним із методичних підходів у реалізації такої партнерської взаємодії можна виділити підхід Маршалла Розенберга (Розенберг, 2020), який обґрунтував метод ненасильницького спілкування. Це спосіб спілкування, що опирається на вмінні розуміти, що потрібно людині й чого вона хоче від іншої людини, а також висловити свої потреби в екологічний спосіб. Не тиск і підпорядкування, а конструктивність і ефективність. Така форма спілкування передбачає налагодження партнерської співпраці педагога з учасниками освітнього процесу. В організації такого спілкування автор виділяє відповідні етапи (кроки) у діяльності педагога. Розглянемо використання такого підходу у площині освітнього процесу. Перший етап – озвучити спостереження умов ситуації, в якій опинилися учасники спілкування під час навчання. Проговорюються факти, події без оцінювання їх і аналізу з позитивної чи негативної сторони. Другий – необхідно висловити свої почуття, які виникли у цій ситуації. Третій етап пов'язаний з узгодженням почуттів з освітніми потребами учасників спілкування. Четвертий етап – висловлювання прохання, яке передбачає дотримання педагогічних вимог, правил і норм.

Важливими інституційними ресурсами є кафедри та викладацький склад. Вони розвивають психологічну стійкість майбутніх учителів через впровадження партнерських моделей взаємодії, підтримувального зворотного

зв'язку та безпечних освітніх практик. До цих ресурсів також належать освітні програми й курси, що інтегрують тематику ментального здоров'я, емоційного інтелекту та партнерської комунікації.

Додатковими ресурсами є студентські організації та ініціативи, що сприяють розвитку горизонтальної підтримки, а також партнерства.

Окреслимо шляхи реалізації проєкту на визначених рівнях – індивідуальному, командному та інституційному.

На індивідуальному рівні важливо змінювати щоденні комунікативні практики. Здобувачі освіти можуть поступово проявляти активність у безпечних формах партнерської співпраці (ставити уточнювальні запитання, висловлювати думку в малих групах), а викладачі – свідомо зменшувати дистанцію у спілкуванні, ширше використовувати форми групової роботи, технології спільного проєктування та вибору, на заняттях ставити відкриті запитання, демонструвати доступність і готовність до діалогу, ділового партнерства.

На командному рівні: викладачі можуть домовитися про єдині принципи безпечної взаємодії, використання підтримувального зворотного зв'язку та визнання права студента на помилку. Варто впроваджувати регулярні практики відкритого діалогу (обговорення очікувань, труднощів, рефлексії після занять), а також застосовувати інтерактивні методи навчання, що зменшують дистанцію у спілкуванні та спрямовані на розвиток досвіду партнерської співпраці. Важливо водночас дотримуватися необхідних вимог, зокрема забезпечити доступ до найновіших технологічних інструментів і ресурсів; заохочувати активне та спільне навчання; сприяти гнучкості та адаптації до потреб навчання; надавати можливості для професійного розвитку (Ковальчук та ін, 2024).

У межах проєкту ми пропонуємо впровадити такі технології педагогічного партнерства:

1) спільне проєктування навчальних цілей. На початку вивчення освітньої компоненти (предмета) студенти під керівництвом викладача визначають «правила гри» та критерії успіху. Це створює комфортне середовище, в якому студенти взаємодіють як партнери, беруть відповідальність, вчать визнати помилки, приймати критику та узгоджувати власні й групові інтереси;

2) створення груп «Рівний – рівному». Взаємопідтримка є провідним фактором стійкості. Педагогіка партнерства стимулює горизонтальні зв'язки, де студенти вчать один в одного. Навчання через розробку та реалізацію групових проєктів, де ролі (лідер, експерт, секретар) повинні змінюватися. Такий формат розвиває навички адаптації до різних соціальних контекстів та навички взаємодії і підтримки у командній роботі;

3) рефлексія як щоденний інструмент. Обов'язкове проведення наприкінці кожного заняття (лекція, семінар, практикум) «хвилин рефлексії». Коротке обговорення «Що нового дізналися?», «Що було найскладнішим і як Ви з цим впоралися?», «Що Вас найбільше вразило?» та ін. Забезпечує перетворення отриманого досвіду на подолання труднощів, критичного мислення на усвідомлену навичку.

Щодо необхідних дій на інституційному рівні, передбачається створення онлайн-платформ для студентської комунікації та підтримки, де студенти можуть обмінюватися досвідом, поставити запитання викладачам, отримувати технічну підтримку та взаємодіяти з однолітками. Такі платформи допоможуть знизити рівень ізоляції, полегшити доступ до необхідної інформації та ресурсів, а також сприятимуть налагодженого ефективного комунікаційного середовища для вирішення академічних та технічних питань.

Після реалізації перших етапів проєкту очікуються такі зміни у короткостроковому вимірі:

- підвищення рівня обізнаності студентів і викладачів щодо психологічної стійкості та педагогічного партнерства;

- формування базових навичок емпатії, активного слухання та партнерської взаємодії;

- залучення студентів до командної роботи і створення груп взаємонавчання та підтримки;

- зниження рівня соціальної ізоляції окремих студентів, набуття навичок партнерської співпраці;

- підвищення рівня довіри та відкритості у комунікації в навчальних групах.

У довгостроковій перспективі можуть відбутися такі стійкі зміни в освітньому середовищі: формування у закладі вищої освіти безпечного та підтримувального освітнього середовища, ширше застосування партнерства та співпраці; підвищення рівня соціальної згуртованості студентських колективів та культури педагогічного партнерства; розвиток соціального виміру психологічної стійкості у студентів і викладачів; інтеграція практики підтримувальної комунікації у щоденну освітню діяльність; підвищення академічної мотивації та успішності студентів.

Для перевірки ефективності запропонованого проєкту визначаємо такі кількісні та якісні індикатори успішності. Кількісні індикатори охоплюють рівень участі студентів і викладачів у проєкті, а також кількість створених груп взаємонавчання та підтримки. Якісним показником є підвищення рівня задоволеності освітнім середовищем (за результатами опитувань); зниження рівня соціальної ізоляції та конфліктності; позитивні зміни у комунікативній культурі (відкритість, взаємоповага, співпраця); відгуки учасників щодо отриманого досвіду партнерської співпраці та взаємодії.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, в умовах воєнного стану учасники освітнього процесу перебувають у стані підвищеного стресу, що супроводжується зниженням рівня соціальної взаємодії, довіри та психологічної стійкості. Здобувачі освіти потребують не просто фахового менторства, а опанування практичними інструментами управління емоціями та партнерської співпраці. Запропонований проєкт з розвитку психологічної стійкості майбутніх учителів спрямований на обов'язкову інтеграцію підходу партнерської співпраці в освітньому процесі через використання технологій педагогічного партнерства й акцентований не тільки на індивідуальну допомогу, а й на розвиток соціального ресурсу стійкості. У проєкті трансформується кризовий досвід соціальної ізоляції та самотності;

зниженні емоційного виснаження через неефективну комунікацію та зниження довіри до інших; подоланні труднощів у побудові міжособистісних взаємин у процесі професійної підготовки. Важливо, що ця трансформація відбуватиметься через такі механізми як нормалізація досвіду через діалогове спілкування та відкриті обговорення; взаємонавчання студентів, переосмислення власного досвіду через дію, спрямовану на навчання інших; розвиток навичок адаптації до різних соціальних контекстів та навичок взаємодії та підтримки у командній роботі, регулярну рефлексію в освітньому процесі. Перераховане вище, сприятиме розвитку психологічної стійкості майбутніх учителів у процесі професійної освіти.

Перспективними напрямками наукових пошуків у процесі вивчення досліджуваної проблематики вбачаємо в розробці та впровадженні тренінгових програм з розвитку психологічної стійкості; емпіричному вимірюванні рівнів сформованості психологічної стійкості та розробці інструментарію діагностики; аналізі партнерської співпраці структур закладу освіти з метою створення цілісного освітнього підтримувального середовища, комфортного та безпечного для кожного учасника освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Salvatore, R. Maddi. The Story of Hardiness: Twenty Years of Theorizing, Research, and Practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*. Summer 2002. URL: <https://aec6905spring2013.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/01/maddi-2002-the-story-of-hardiness-twenty-years-of-theorizing.pdf> (дата звернення: 30.04.2026).

Кокун, О. (2025). Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 214 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744751/> (дата звернення: 24.04.2026).

Чиханцова, О. (2025). Психологічна стійкість особистості в умовах екстремальних соціальних викликів: емпіричне дослідження у контексті сучасної кризи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: психологія*, (3), С.38-43. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.3.6> (дата звернення: 01.05.2026).

Бех, І. (2003). Готовність педагога до інноваційної діяльності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2003. Вип. 13. С. 3–8. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/109/2/03bidpnd.pdf> (дата звернення: 06.05.2026).

Бобро, А. (2021) Формування soft skills у майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. № 1.С. 117–124. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-1-117-124> (дата звернення: 07.05.2026).

Жигайло, Н., Шолубка, Т. (2022). Формування психологічної стійкості студентів ЗВО під час війни. *Вісник Львівського університету. Серія*

психологічні науки. Випуск 14. С.3–14. URL: https://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/14_2022/1.pdf (дата звернення: 08.05.2026).

Марковська, М. (2021). Як учителям підвищити стресостійкість та ресурсність. Ч.2. URL: <https://nus.org.ua/2021/04/21/yak-uchytelyam-pidvyshhyty-stresostijkist-ta-resursnist-chastyna-2/> (дата звернення: 06.05.2026).

Маршалл, Розенберг. (2020). Ненасильницьке спілкування. Мова життя. Харків: Вид-во «Ранок». 258 с. URL: https://Маршалл_Розенберг_Ненасильницьке_спілкування_1.pdf (дата звернення: 06.05.2026).

Antonova, O., Myronchuk, N., Pavlenko, V., Kovalchuk, V., Korniiichuk, M. Modern Technologies and their Impact on Educational Transformations in Preparing a Creative Specialist. *Nanotechnology Perceptions*. 2024. Vol. 20, Iss. S1. P. 473-491. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/39828/> (дата звернення: 06.05.2026).

Психологічна стійкість педагогів: триває українсько-американський проєкт «Вплив травми, її прояви у поведінці та навчанні: що потрібно знати вчителю». URL: <https://pon.org.ua/novyny/12273-psykholohichna-stiikist-pedagogiv-tryvaie-ukrainsko-amerykanskyi-proiekt.html> (дата звернення: 06.05.2026).

REFERENCES

Salvatore R. Maddi. *Istoriia vytryvalosti: dvadtsiat rokov teoretyzuvannia, doslidzhen ta praktyky* [The Story of Hardiness: Twenty Years of Theorizing, Research, and Practice]. *Zhurnal konsultatsiinoi psykholohii: praktyka ta doslidzhennia*. Lito 2002 roku. URL: <https://acc6905spring2013.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/01/maddi-2002-the-story-of-hardiness-twenty-years-of-theorizing.pdf> (data zvernennia: 30.04.2026).

Kokun, O. *Zhyttestiikist i rezylentnist liudyny v suchasnomusviti: teoriia, doslidzhennia, praktyka : monohrafiia*. [Human Vitality and Resilience in the Modern World: Theory, Research, Practice: Monograph]. Kyiv : Instytut psykholohii imeni H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy, 2025. 214 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744751/> (data zvernennia: 24.04.2026). [in Ukrainian]

Chykhantsova, O. (2025). *Psykholohichna stiikist osobystosti v umovakh ekstremalnykh sotsialnykh vykykiv: empyrychne doslidzhennia u konteksti suchasnoy kryzy*. [Psychological Resilience of the Individual in Conditions of Extreme Social Challenges: an Empirical Study in the Context of the Modern Crisis]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: psykholohiia*, (3), S.38-43. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.3.6> (data zvernennia: 01.05.2026). [in Ukrainian]

Bekh, I. (2003). *Hotovnist pedahoha do innovatsiinoi diialnosti*. [Teacher's readiness for innovative activities]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. 2003. Vyp. 13. S. 3–8. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/109/2/03bidpnd.pdf> (data zvernennia: 06.05.2026). [in Ukrainian].

Bobro, A. (2021) Formuvannia softs kills u maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly. [Formation of soft skills in future elementary school teachers]. *Naukovi zapysky. Seriiia «Psykhologo-pedahohichni nauky»*. Nizhynskyi derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia, No. S.117–124. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-1-117-124> (data zvernennia: 07.05.2026). [in Ukrainian].

Zhyhailo, N., Sholubka, T. Formuvannia psykholohichnoi stiikosti studentiv ZVO pid chas viiny. [Formation of psychological resilience of students of higher education institutions during the war]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia psykholohichni nauky*. 2022. Vypusk 14. S.3–14. URL: https://psyvisnyk.lnu.lviv.ua/archive/14_2022/1.pdf (data zvernennia; 08.05.2026). [in Ukrainian]

Markovska, M. (2021). Yak uchyteliyam pidvyshchyty stresostiikist ta resursnist. [How teachers can increase stress resistance and resourcefulness]. Ch.2. URL: <https://nus.org.ua/2021/04/21/yak-uchytelyam-pidvyshhyty-stresostijkist-ta-resursnist-chastyina-2/> (data zvernennia: 06.05.2026). [in Ukrainian]

Marshall, Rozenberh. Nenasylnytske spilkuвання. Movazhyttia. [Nonviolent communication. The language of life]. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok», 2020. 258 s. URL: https://Marshall_Rozenberh_Nenasylnytske_spilkuвання_1.pdf (data zvernennia: 06.05.2026). [in Ukrainian]

Psykhologichna stiikist pedahohiv: tryvaie ukrainsko-amerykanskyi proiekt «Vplyv travmy, y ii proiavy u povedintsi ta navchanni: shcho potribno znaty vchyteliu» [Psychological Resilience of Teachers: the Ukrainian-American Project «The Impact of Trauma, its Manifestations in Behavior and Learning: What a Teacher Needs to Know» is Ongoing]. URL: <https://pon.org.ua/novyny/12273-psykhologichna-stiikist-pedahogiv-tryvaie-ukrainsko-amerykanskyi-proiekt.html> (data zvernennia: 06.05.2026). [in Ukrainian]

Antonova, O., Myronchuk, N., Pavlenko, V., Kovalchuk, V. Ta Korniiichuk, M. (2024). Suchasni tekhnolohii ta yikhonii vplyv na osvritni transformatsii u pidhotovtsi kreatyvnoho spetsialista. Spryiniattia nanotekhnolohii. [Modern Technologies and Their Impact on Educational Transformations in Preparing a Creative Specialist. Nanotechnology Perceptions]. T. 20, bez S1. stor. 473-491. 2024. Vol. 20, Iss. S1. P. 473-491. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/39828/> (data zvernennia: 06.05.2026). [in Ukrainian]

DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL RESILIENCE OF FUTURE TEACHERS USING PARTNERSHIP PEDAGOGY TECHNOLOGIES

Valentyna KOVALCHUK

Doctor of Sciences (in Pedagogy), Professor,
Professor at the Vocational and Pedagogical, Special Education,
Andragogy and Management Department of
Ivan Franko Zhytomyr State University,
Zhytomyr, Ukraine

ORCID: 0000-0002-1231-8708

e-mail: va_kovalchuk@ukr.net

Abstract. The article substantiates the importance of developing psychological resilience as a key characteristic of a teacher's personality in the context of contemporary challenges. Psychological resilience is examined from an integrated and interdisciplinary perspective and is defined as a multidimensional individual psychological characteristic that determines a person's ability to maintain mental balance, functionality, and integrity under difficult life circumstances; to adapt quickly to stress, crises, or traumatic events; and to recover from destructive influences based on acquired experience.

The article justifies the development of an educational project aimed at identifying protective factors that support the psychological resilience of future teachers and selecting optimal educational strategies for its enhancement. It highlights potential challenges that contribute to the emergence and intensification of negative effects on the development of psychological resilience in future teachers.

The necessary resources for fostering psychological resilience – individual, team-based, organizational-methodological, and institutional – within the educational environment of higher education institutions are outlined. Appropriate partnership pedagogy technologies are proposed for project implementation, which are expected to promote supportive communication, mutual assistance, and trust within the student and academic community.

The expected outcomes of the project are described in terms of both short-term and long-term changes, and quantitative as well as qualitative indicators of its effectiveness are identified. The scientific novelty of the study lies in the innovative nature of the proposed project, which ensures the systematic integration of a partnership approach into the educational process; the application of collaborative design and decision-making technologies; the establishment of student mutual-support groups as a sustainable component of the educational environment; and an emphasis not only on individual support but also on the development of social resources for psychological resilience.

Finally, the prospects for implementing this type of project in teacher education practice are outlined, with the aim of enhancing the psychological resilience of participants in the higher education process.

Keywords: psychological resilience, personality, future teachers, partnership pedagogy, interaction technologies, cooperation, mutual support.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2026 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 17.04.2026 р.

Стаття опублікована 15.06.2026 р.